

Tidsskrift for

NORSK
PSYKOLOG
FORENING

JOURNAL OF THE NORWEGIAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION • AUGUST 2010 • VOL 47

TEMANUMMER: MEKLING

NR. 8

Tor-Johan Ekeland
Høgskulen i Volda

Mekling – en kontekstuell modell

Meklingsfeltet har vært dominert av praktikere med ulik fagbakgrunn. Men økt interesse for forskning og teori har gitt oss en klarere forståelse av hva som karakteriserer mekling.

At man benytter en nøytral tredjepart for å håndtere en konflikt, betegnes på norsk som mekling. Det tilsvarende engelske uttrykket «mediation», avledet av det latinske «medius», som betyr «i midten», er språklig mer talende for hva dette handler om. Meklerens oppgave er ikke å løse konflikten, men å plassere seg «i midten» av den og bistå partene slik at de selv kan gjøre dette. Som strategi ved konflikthåndtering har en slik tilnærming lange historiske røtter, eksempelvis fremheves det gamle Mesopotamia (Irak/Iran) som meklingens vugge, ironisk nok ikke et spesielt fredfullt område i dag (se Folberg, 1983). I konfucianismen var mekling anbefalt metode, og i det gamle Kina hadde man meklere som reiste rundt og tilbød assistanse ved nabofeider, konflikter i familier og på arbeidsplasser. I Det nye testamentet oppfordrer Paulus korinterne til å bruke meklere istedenfor å gå til retten, og i ulike religioner og kirkesamfunn har mekling en lang tradisjon. I vårt land finnes også lange tradisjoner der betrodd personer i lokalsamfunnene har blitt benyttet til å mekle. Eksempel på formelle ordninger finner vi i forlikskommisjonene (senere forliksrådene) som ble etablert alt i 1795, og som også skulle mekle mellom ektefolk som ville skille seg (Johansen, 2001). Om røttene er lange, har mekling som profe-

sjonelt fagområde, som vi skal se, likevel en kort historie.

Internasjonalt omtales og «markedsføres» mekling ofte som et alternativ til domstol, og veksten i slike tilnærminger har vært betydningsfull i de siste tjue årene. Denne veksten er på mange måter en gjenoppdaging av gamle tradisjoner. Det skrives fagbøker og lanseres stadig nye meklingsmetoder. I flere land kan man utdanne seg til konfliktmekler, og i tillegg har ulike former for mekling blitt et praksisfelt for jurister, psykologer, samfunnsvitere og helse- og sosialarbeidere. Det er etablert flere tverrfaglige og internasjonale organisasjoner som har som formål å fremme mekling som virksomhet, og det arrangeres kongresser og konferanser for både forskere og praktikere i dette feltet (Moore, 2003). Mekling har blitt «fagliggjort». Da er det rimelig å spørre: Hva er det som karakteriserer mekling både som teori og metode, hvordan forstås mekling, hvordan virker den, når er mekling hensiktsmessig og for hvem, hvilke muligheter og begrensinger har mekling, og hvilke modeller og metoder arbeider en etter for ulike formål? Å søke svar på slike spørsmål med underlag i kvalifisert forskning er vår tids måte å utvikle seriøs praksis på. Som fagområde har mekling først og fremst vært dominert av praktikere, og praktikere med ulik fagbak-

grunn. I faglitteraturen finner en derfor ikke noen felles tradisjon i begreps- og teoriutvikling, eller i metodisk tenkning. Økende interesse for forskning og teoriutvikling om mekling har likevel brakt oss nærmere kvalifiserte diskusjoner av de nevnte spørsmålene. I denne artikkelen skal jeg, med avgrensning til familie- og skilsmissemekling, og med utgangspunkt i problemstillinger fra forskning og faglitteratur, diskutere hva som er sentrale felles-elementer i mekling, og utvikle det jeg kaller en kontekstuell meklingsmodell. Dette er en metamodell som først og fremst legger vekt på at dimensjonene struktur og saks- eller relasjonsorientering må kunne variere i forhold til konflikt dynamikken i meklingen. Ikke minst kan dette være avgjørende i de vanskelige konfliktene, noe som diskuteres til slutt.

Vekst og utvikling

I dag blir mekling definert på mange ulike måter avhengig av hvilke faglige modeller man legger til grunn. Overordnet er det vanligvis snakk om en prosess der partene gjennom assistanse fra en nøytral tredjeperson systematisk arbeider med å avgrense og tydeliggjøre ulike elementer i en konflikt med den hensikt å utvikle handlingsalternativer, vurdere ulike muligheter for å komme frem til konsensus eller

en enighet som ivaretar begge parter sine behov (Folberg & Taylor, 1984). Den store interessen for slik mekling kommer av flere forhold. I hele den vestlige verden har en opplevd overbelastning av rettsapparatet og misnøye med at rettslige prosesser både er tidkrevende og dyre og gjør partene avhengige av advokater for å nå frem. Man har også innsett at selv om rettsapparatet kan løse saken, risikerer man samtidig at man kan ødelegge forholdet til den andre. Og det er nettopp på områder der partene er avhengige av hverandre og på en eller annen måte må «leve sammen» etter konflikten, at mekling har hatt størst gjennomslagskraft. Det gjelder selvsagt forhold mellom stater, og mellom naboer i sin alminnelighet, men det kan også være bedrifter og konsern som trenger hverandre som kjøpere og selgere, og ikke ønsker at rettslige prosesser skal ødelegge det forretningsmessige, for eksempel i internasjonal handel. Når store verdier står på spill, kan det derfor være en gjensidig motivasjon for utenomrettslige løsninger en kan leve med. Prinsipielt kan en si at mekling er lettest å argumentere for ved konflikter der avhengigheten mellom partene er stor, og der den ikke kan oppløses – partene må på en eller annen måte forholde seg til hverandre også i fremtiden.

Ikke minst gjelder dette for foreldre ved skilsmisse og samlivsbrudd. Man kan oppløse et parforhold, men ikke foreldreskapet. Så lenge man har barn sammen, er man bundet til hverandre. Og det var nettopp ønsket om å utvikle nye måter å håndtere skilsmisser på som førte til utvikling av mekling på 1970-tallet. Først i USA, deretter i en rekke andre land. Den store veksten man da hadde i skilsmisser, resulterte i ny faglitteratur som tok for seg de psykoemotionalle og sosiale sidene ved samlivsbrudd og konsekvensene for barna (for eksempel Bohannan, 1973; Brown, 1976; Federico, 1979). Tradisjonen i USA var rettsliggjøring av skilsmisser, og det ble reist en kritisk debatt om hvorvidt domstolen var rette arena for å håndtere slike mellommenneskelige konflikter. Et vesentlig bidrag kom fra advokaten James Coogler, som, med bakgrunn i smertefulle erfaringer med rettsvesenet ved sin egen skilsmisse, i 1974 startet Family Mediation Center i Atlanta, Georgia, og i 1978 skrev den første moderne fagbok om mekling: *Structured Media-*

tion in Divorce Settlement (Coogler, 1978). Tilnærmingen var inspirert av forhandlingstradisjonen i arbeidslivet, og av ideer om konfliktløsning fra samfunnsvitenskapen. Målet var konfliktreduksjon gjennom saksrettede forhandlinger om økonomi, deling av felleseie, foreldreansvar og omsorg for barna. Slik mekling ble etter hvert omtalt som «strukturell mekling».

James Coogler sitt initiativ spredde seg raskt, ikke bare som private tilbud, men etter hvert også implementert i offentlige ordninger. California var først ute; der ble mekling i 1981 lovfestet som en prosedyreforutsetning før tvist om foreldrerett kunne bringes inn for retten. I Storbritannia fikk man en tilsvarende utvikling med etablering av mekling (conciliation) som alternativ til rettshåndtering av spørsmål vedkommende barna (Robinson, 1988). I Norge hadde en etter ekteskapsloven fra 1918 hatt obligatorisk mekling ved skilsmisse. Hensikten var å forebygge selve skilsmissen, gjerne omtalt som *ekteskapsmekling*. En evaluering av ordningen karakteriserte den som et «tomt ritual» (Ekeland & Myklebust, 1989) og i forbindelse med moderniseringen av ekteskapsloven i 1993 ble en ny ordning etablert, omtalt som *foreldremekling* fordi det ikke lenger var skilsmissen man skulle mekle om, men samarbeidet om barna etter samlivsbruddet (Ekeland, 1994).

Fremveksten av moderne mekling på dette feltet kom på bakgrunn av dype kulturelle og samfunnsmessige endringer i hele den vestlige verden. Skilsmisse og samlivsbrudd var statistisk sett blitt normalisert. Mens man tradisjonelt hadde tenkt at foreldreskapet bygger på parforholdet, ble familieformer uten denne kombinasjonen mer og mer vanlig. Men foreldreskapet, som ikke kan oppløses, kom ofte i klemme når parforholdet ble oppløst. Moderne oppfatninger av frihet og individualitet tvang frem en mer liberal lovgiving i alle vestlige land, en lovgiving som kort og godt uttrykte at den moderne stat ikke lenger skulle blande seg opp i folks gode eller dårlige grunner for å gå fra hverandre, eller parforholdet overhodet. Derimot anså man det som et offentlig anliggende at samlivsbruddet fikk minst mulig skadelige konsekvenser for barna. Argumentasjonen og forarbeidet til lovendringen i Norge i 1993 viser tydelig at man så på den nye meklin-

ABSTRACT

Mediation – a contextual model

This article examines the development of conflict mediation in modern society, especially divorce mediation concerning custody and issues related to child care. Based on an analysis of the research literature, it seems that mediation has less chance of succeeding when conflicts are enduring and of high intensity. The author challenges this conclusion, and he suggests that there are «hidden benefits» to be obtained through adapting methodology to the dynamic resident in the conflict. Based on an analysis of diverse methodological approaches to mediation, the author concludes that the approaches vary on two dimensions: degree of structure, and focus on relational or case circumstances. These dimensions are integrated into one model. The model presupposes a flexible approach to mediation where mediators focus on the particular mediation context while taking into account both dimensional axes, depending on the dynamic in the conflict and changes during the mediation process. Implementation of the model is discussed and examples from difficult cases are presented.

Keywords: conflict; divorce; mediation.

gen som en slags forebyggende barnevern. Forskningslitteraturen hadde vist at langvarige konflikter med høy intensitet var det som skadet barn mest. Ordninger som kunne virke konfliktdependende og gi bedre konflikthåndtering og raskere omstilling, ble derfor antatt å være et bidrag til «barnas beste» ved samlivsbrudd (Ekeland, 1994).

Forskning og fagutvikling

Det har etter hvert blitt en omfattende forskning som både direkte og indirekte er relevant for mekling og for de spørsmålene som ble stilt innledningsvis. Det er imidlertid et stort problem med hensyn til generalisering at mange av de empiriske studiene er små, av varierende metodologisk kvalitet, og ofte knyttet til lokale forutsetninger og rammefaktorer som ikke er like gyldige i alle land.

Det er en umulig oppgave å gi en forskningsbasert oppsummering her, men noen konklusjoner slik de kommer frem i grundigere gjennomganger, skal formidles (se Emery, 1995; Ekeland & Myklebust, 1996; Hahn & Kleist, 2000 og Lowenstein, 2009). Et vesentlig spørsmål er selvsagt om mekling gir resultater. På bakgrunn av hoved-

Det er nettopp på områder der partene er avhengige av hverandre og på en eller annen måte må «leve sammen» etter konflikten, at mekling har hatt størst gjennomslagskraft

tyngden av empiriske studier som fokuserer dette, er konklusjonen at i mellom 50 og 80 prosent av sakene oppnår en enighet mellom partene, skjønt med en viss variasjon i ulike meklingsordninger. Fra studier som har sammenlignet mekling med tradisjonelle rettslige prosesser, kan en konkludere med at mekling gir raskere avtaler, at avtalene er mer innholdsrike og oftere fører til mer samvær samt færre problemer med avtalen over tid. Gjennomgående er brukerne også svært fornøyde med det de opplever gjennom mekling, og det synes å gjelde selv der den ikke alltid gir resultater som forventet. I evalueringen av den obligatoriske norske foreldremeklingen var oppsummeringen at den fungerte godt og som forventet i 2 av 5 tilfeller. I like mange tilfeller ble den betraktet som relativt bortkastet sett fra et samfunnsperspektiv, fordi partene stort sett var enige på forhånd. I 1 av 5 tilfeller kom meklingen til kort, og da handlet det om et svært høyt konfliktnivå (Ekeland & Myklebust, 1997).

Partenes evne til samarbeid og konflikthåndtering som skilte foreldre er vesentlig for barnas situasjon, og mange studier viser at mekling har bidratt positivt til dette. Gjennom bedre problemhåndtering hadde tilliten økt, konfliktnivået blitt senket og samarbeidet bedret. Selv om kjønnene i ulike studier kan vurdere noe ulikt, er hovedkonklusjonen at både mødre og fedre er positive. Hvilken langtidseffekt mekling kan ha, er likevel ikke særlig godt dokumentert. Det er heller ikke grunnlag for å hevde at mekling spesifikt har «terapeutisk effekt» når det gjelder partenes psykologiske mestring, for eksempel sorg og depressive reaksjoner. Derimot viser noen studier at barn fra foreldre som har brukt mekling, har lavere risiko for ulike sosiale problemer som følge av foreldrenes samlivsbrudd.

På samme måte som ved forskning på psykoterapi har en ikke bare vært opptatt av om mekling gir resultater, men også av hvordan dette skjer, såkalte prosessstudier. Ideelt ønsker en ved slike studier å kunne si noe om a) hva slags mekling som b) har

hvilke effekter overfor c) hvilke brukere og saksforhold i d) hvilke kontekster. Prosessforskning på mekling er på ingen måte kommet dit at en kan svare på alt dette, men noen viktige problemstillinger har blitt synliggjort. Et omdiskutert spørsmål har vært hvor aktiv eller passiv en mekler bør være, ikke minst i forhold til nøytralitetskravet. Et av de første arbeidene som tok opp dette, var Pearson og Thoennes (1985). De konkluderte med at i de sakene der en oppnådde enighet, var meklerne mer aktive i å strukturere prosessen. Selv om de for eksempel tillot partene å «tømme seg», blokkerte de tilløp til polarisering, og de benyttet mye tid til å utforske løsningsalternativer. Samtidig kom det studier som viste at partenes evne til å kommunisere var en viktig forutsetning for å oppnå enighet (Slaikeu, Pearson & Thoennes, 1988; Donohue, Lyles & Rogan, 1989). Nyere replikasjoner har stort sett bekreftet dette (Donohue, Drake & Roberto, 1994), og at jo dypere og mer kompliserte partenes relasjonsvansker er, desto vanskeligere er det å oppnå resultat gjennom mekling. Dette blir fremholdt som viktigere enn selve kompleksiteten i konflikten innhold. Noen studier har fokusert saker der den relasjonelle intensiteten er høy, og hva slags meklerstil som da kan være funksjonell. Kressel, Butler-DeFreitas, Forlenza et al. (1989) gjennomførte et dybdestudium av 12 meklingskasus som illustrerer dette og karakteriserte den meklerrollen som likevel viste seg å kunne fungere i slike saker, som «...a far cry from the stereotypic view of the mediator as a scrupulously neutral, somewhat passive good Samaritan» (s. 67). Dette var meklere som involverte seg aktivt, og som uten å la seg hemme av nøytraliteten satte grenser for, og utfordret, dysfunksjonell atferd. Selv om det ellers er entydig både fra forskning og annen faglitteratur at nøytralitet er en avgjørende forutsetning for å lykkes i mekling, ser det ut til at nøytralitetskravet også kan bli en hemsko, spesielt i vanskelige saker, dersom det fører til en distansert, upersonlig og ikke-inngripende meklerrolle. Det er der-

for nødvendig å avklare forholdet mellom nøytralitet og involvering, noe jeg skal komme tilbake til.

Selv om mekling generelt fremstilles som «vellykket», peker mange forfattere på at tilnærmingen ikke er like hensiktsmessig i alle sammenhenger. Av forhold som gjør mekling vanskelig og/eller mislykket, vises det i litteraturen oftest til følgende: at konflikten har vært langvarig, at det er sterk fiendtlighet og høyt aggresjonsnivå, ambivalens i forhold til selve bruddet, sterk psykologisk avhengighet mellom partene, uklare grenser («emmeshed»), svake kommunikasjonsferdigheter, samt problemstillinger knyttet til rusmisbruk, mishandling og personlighetsavvik. På bakgrunn av de ulikhetene som meklere kan møte, er det utviklet ulike typologier som skal hjelpe meklere til å vurdere og eventuelt predikere hensiktsmessigheten ved meklingen (for eksempel Parkinson, 1987; Cohen, Luxenburg, Dattner & Matz, 1999).

Det er mangt å bemerke til forholdet mellom mekling og konfliktnivå. På sett og vis er argumentasjonen tautologisk: jo vanskeligere konflikt, desto vanskeligere er den å løse. Sett fra et annet perspektiv kan det også sees slik: de partene som lettest har utbytte av mekling, er de som trenger den minst. De har moderat konfliktnivå, har begge forsonet seg med bruddet, er engasjert i «barnas beste» og har gode kommunikative ferdigheter. I forbindelse med evaluering av den norske foreldremeklingen pekte vi på at sett i forhold til meklingsens potensial som «forebyggende barnevern» ville gevinsten av å lykkes være størst der en nå lykkes sjeldnest (Ekeland & Myklebust, 1997). Spørsmålet blir da om meklingen kan forbedres. Våre data ga en indikasjon på at det i mange saker hadde vært mulig å oppnå mer. I mange av «høykonflikt»-sakene var partenes ønske og håp om å lykkes i mekling større enn deres realistiske tro på at dette var mulig. De ga også ofte uttrykk for at mange meklere ga opp for lett. Selv om det empirisk sett er slik at mekling sjeldnere fører frem ved høyt konfliktnivå, kan dette også bli en «sannhet» som blir selv-

oppfyllende. Partene tror lite på at det er mulig, og etter hvert heller ikke meklingen. Etter min oppfatning er det ikke konflikt-nivået i seg selv som er avgjørende for hvorvidt mekling er mulig, men partenes forpliktelse og motivasjon på meklingen som kontekst. Som jeg skal komme tilbake til, vil det da være avgjørende at meklingsmetodikken er tilpasset konflikt-dynamikken.

Meklingsmodeller

Selv om det er vesentlig med en viss realisme i hva som er mulig gjennom mekling, bør en ikke ta «diagnoser» som ovenfor for gitt, men spørre hvordan meklingsmetodikken kan utvikles slik at en kan lykkes oftere der gevinsten ved å lykkes er størst. Delvis uavhengig av forankring i forskningslitteraturen har det etter hvert blitt en eksplosiv vekst i metodologisk og praktisk orientert litteratur om mekling. I tillegg til Coogler sin bok kom tidlige bidrag fra forfattere som Irving (1980) og Haynes (1981). Senere har ulike modeller og tilnærminger blitt presentert for eksempel av Saponek (1983), Folberg og Taylor (1984), Schwebel, Schwebel og Schwebel (1985), Emery, Shaw & Jackson (1987), Folberg og Milne (1988), Schwebel, Gately, Renner og Milburn (1994), Ekeland (1994) og Moore (2003). En av de mest omtalte teoretiske tilnærminger i nyere tid, kalt transformativ mekling, ble presentert i 1994 i boka *The Promise of Mediation* (Bush & Folger, 1994). Modellen skiller seg mest på det ideologiske planet, idet den ikke er saksorientert, men retter seg mot å endre (transformere) partenes konfliktforståelse og atferd. Den har følgelig vært mye omdiskutert (Gaynier, 2005).

En gjennomgang av denne litteraturen viser så stor variasjon både i begrepsbruk, teorigrunnlag og anbefalte fremgangsmåter at det kan synes illusorisk å snakke om mekling som *en* metode. Ett problem er et uklart skille mellom organisatoriske og praktiske rammer knyttet til hvordan meklingen er institusjonalisert, og rent faglige begrunnelser for meklingspraksisen. Det er også nevnt at mekling er et tverrfaglig felt,

og ulik faglig bakgrunn fører gjerne til ulike arbeidsmåter og prioriteringer. De som kommer fra terapeutisk arbeid, er gjennomgående mindre opptatt av strukturert saksorientering enn de som kommer fra for eksempel juridiske fag. Det har etter hvert også blitt slik at mange generelle modeller og teoriretninger innenfor psykologi og psykoterapi etter hvert blir tilpasset mekling, og deretter gjerne utlagt som ulike meklingsmetoder. Det vil føre for langt med en gjennomgang her. For vårt formål er det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i

Det ser ut til at nøytralitetskravet kan bli en hemsko, spesielt i vanskelige saker, dersom det fører til en distansert, upersonlig og ikke inngripende meklerrolle

en klassifisering i fire ulike hovedkategorier som Schwebel, Gately, Renner og Milburne (1994) i sin tid identifiserte, og som er utdypet i Ekeland & Myklebust (1996). Mekling som legger stor vekt på en strukturert fremgangsmåte, er avtalefokusert med en fasespesifikk prosedyre der visse «spilleregler» må følges, legger til grunn at partene er rasjonelle og saksorienterte aktører, og omtales som «The legal model». James Coogler (1978) sin «strukturelle mekling» faller inn under en slik kategori. Modeller som er spesifikt forhandlingsorienterte («The labour management model»), legger til grunn at når likeverdige parter med utgangspunkt i egeninteresser kommer i forhandlingsposisjoner, handler det om å gi og ta, og å etablere kompromiss som en fra et slikt perspektiv kan leve med. Meklingen er da fremfor alt saksorientert. Den tilnærmingen som Haynes (1981) opprinnelig sto for, kan i mangt være en prototyp for denne modellen. Haynes lot seg senere inspirere av systemisk tenkning og ble dermed også mer relasjonsorientert.

Mekling som tar utgangspunkt i ulike psykoterapeutiske tradisjoner, klassifiserer Schwebel, Gately, Renner og Milburne (1994) i «The therapeutic model». Fellesnevneren i disse modellene er at de er noe mindre ensidig saksorienterte og mer åpne for å gjøre følelsesmessige og relasjonelle forhold til tema i meklingen. Et gjennomgående perspektiv er at skal «saken løses», må relasjonsproblematikken løses. Såkalt transformativ mekling passer delvis inn her, idet den er opptatt av å forandre aktørenes holdninger til og atferd i konflikter. Som siste kategori («The communication and information model») samler disse forfatterne de tilnærmingerne som ser på meklingen først og fremst som en rådgiver og ekspert som tilfører informasjon, opplyser om konsekvensen av ulike forslag og løsninger, og griper aktivt strukturerende inn når det er nødvendig, både gjennom forslag til løsninger og ved å styre kommunikasjonen mellom partene.

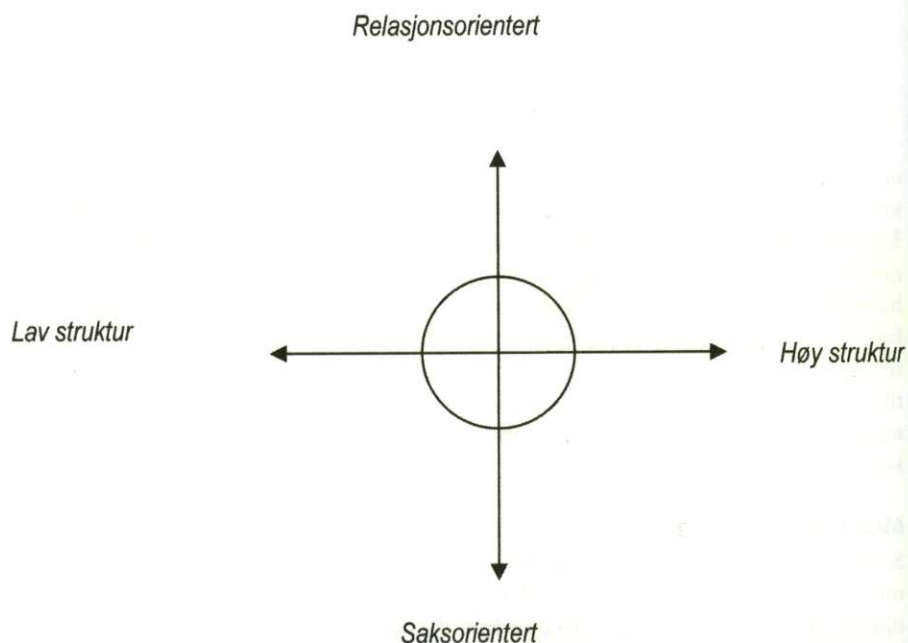
Disse modellene er mest å betrakte som idealtyper i en webersk betydning, dvs. at de fungerer først og fremst som abstraksjoner som rendyrker og dermed synliggjør noen vesenstrekk. I et slikt perspektiv er det to overordnede dimensjoner som ulike modeller og metodiske tilnærminger synes å legge ulikt vekt på. Den ene dimensjonen er graden av *struktur*, den andre graden av *relasjonsorientering* eller *saksorientering*. Struktur gjelder hvordan meklingen styres, om den er fleksibel eller følger et fastlagt mønster innenfor klare rammer. Generelt sett oppfattes mekling som en strukturert arbeidsform, og langt mer strukturert enn for eksempel terapi. Det er imidlertid stor variasjon i hvor stor vekt man legger på en formalisert struktur som virkemiddel for å fremme resultater. Det gjelder både tidsrammer, grad av formalisering, spesifisering av prosedyre, samt meklerens rolle som aktiv vs passiv når det gjelder å styre prosessen. Den andre dimensjonen gjelder i hvilken grad meklingen involverer seg i selve *forholdet* mellom partene og gjør det til tema i meklingen, eller bare holder fokus på selve saksforholdet i konflikten. De fleste meklingsmodeller er rett nok mer

saksorienterte enn terapi, men variasjonen er stor, fra modeller som er ensidig saksorienterte i den forstand at man definerer saken som innholdet i prosessen, dyrker rasjonaliteten og styrer unna at relasjonen mellom partene blir tematisert, til relasjonsorienterte modeller som legger stor vekt på å arbeide med å bedre forholdet mellom partene, er mer åpne for tematisering av følelser og psykologiske forhold, og sågar ønsker å endre aktørenes holdninger og verdier.

En kontekstuell modell

Hvilke modeller er best? Det kan godt vise seg at det vil gå med meklingsmetodene som med psykoterapi: Utvikling av et vell av metoder, men uten at forskingen kan påvise noen særlige forskjeller mellom dem – og at fellesfaktorene synes viktigere enn de «ingrediensene» som metodene markedsfører som spesifikke (Wampold, 2001). I det følgende skal jeg derfor, som et lite bidrag til å forebygge en slik forvirrende fremtid, utvikle det jeg vil kalle en kontekstuell meklingsmodell. Dette er på mange måter en metamodel i den forstand at den lett kan integrere mange ulike tilnærminger, ikke minst når det gjelder intervensjonsnivået i form av strategier og teknikker man bruker. I forhold til analysen ovenfor legges det til grunn at dimensjonene *struktur* og *saksmessig orientering vs. relasjonsorientering* begge er vesentlige i all meklingsmetodik. Hovedpoenget i modellen er at hvordan disse dimensjonene vektlegges, både bør og kan variere fra sak til sak, og også i løpet av en og samme meklingsprosess, avhengig av hvordan prosessen utvikler seg. Det er derfor ingen ting i veien for at dimensjonene kan integreres i en felles modell, slik det går frem av figur 1. Det overordnede teoretiske poenget er samspillet mellom struktur og prosess, og at den meklingsmetodikken som til enhver tid velges, må være tilpasset konfliktdynamikken. Denne kan variere fra sak til sak, og i løpet av prosessen innenfor samme sak. For en funksjonell mekler kan modellen da være et navigasjonskart som bidrar til nødvendig fleksibilitet uten at en må «skifte metode».

Grunnlaget for en slik kontekstuell forståelse av meklingsprosess må være en kontekstuell konflikthåndtering (se Ekeland, 2004). En slik forståelse, selv om den teoretisk ikke

Figur 1. Mekling – en kontekstuell modell.

alltid er artikulert, synes også å være et felleselement hos de fleste meklingsmodellene. Forenklet utlagt innebærer dette å kunne skille mellom konflikten i seg selv, og hva partene gjør med konflikten; og se forskjellen på personenes konflikthåndtering og deres personlige egenskaper. Konflikthåndtering er en prosess der en ikke bare fokuserer utgangspunktet for konflikten, men også hva partene «gjør med hverandre» underveis. Konflikthåndtering kan med andre ord føre til konflikt, og små årsaker kan skape store virkninger.

I et kontekstuell perspektiv vil en fortrinnsvis forsøke å forstå partenes atferd og handlinger ut fra hvordan de oppfatter situasjonen de er i og den dynamikken som skapes, enn ut fra egenskaper ved dem som personer. Spissformulert kan en si at mennesker skaper konflikter, men konflikter skaper også mennesker. Vi snakker om spesielle sosiale situasjoner som kan utløse sterke psykologiske og fysiologiske mekanismer som i samspill kan forsterke hverandre og utløse handlinger, atferd og væremåter som ikke trenger å være representative for aktørenes handlingskompetanse i andre sammenhenger. At meklingsprosessen identifiserer seg med en kontekstuell konflikthåndtering og unngår en ensidig egenskapsfortolkning av konflikten, er en viktig forutsetning for å opprettholde en positiv tillit til partenes ressurser, til deres muligheter og forutset-

ninger for å vende konfrontasjon til samarbeid. Det kan godt være at partene selv har mistet denne troen og har blitt desillusjonerte underveis i prosessen. Da er det viktig at mekleren kan passe på håpet inntil de selv kan finne det igjen. Hva er vesentlig for å få til dette?

Spillteori

For å klargjøre hva jeg oppfatter som helt sentralt ved meklingsprosess som kontekst for konflikthåndtering, kan det være hensiktsmessig å benytte spillteori for en sammenligning med domstolen som kontekst. Som modell for å forstå sosiale situasjoner legger spillteori til grunn at vi ofte handler ut fra en intuitiv forståelse av situasjonen vi er i, og hvilke «regler» som gjelder. Dette gjelder vurderinger som «hva vil den andre gjøre om jeg gjør ditt eller datt?», og hva som er lønnsomt, fornuftig eller risikabelt. Omfattende forskning på spillsituasjoner (for eksempel Axelrod, 1980) viser at folk velger ulike strategier fordi de oppfatter situasjonen ulikt. Når vi definerer en sosial situasjon på visse måter, definerer vi også visse regler for mulige handlingsvalg. Vi «kalkulerer» følgene av våre egne handlinger i forhold til en kalkulasjon av den andres sine kalkulasjoner. Hva er det sannsynlig at motparten gjør dersom jeg gjør slik – eller slik? I konfliktsituasjoner øker risikoen for

både feilpersepsjon og feilattribuering (Ekeland, 1997). Å vite mest mulig om den andre vil da kunne være en god ting, særlig om en ønsker å unngå irrasjonelle konsekvenser. En viktig innsikt fra spillteori er nemlig at selv når partenes intensjoner er både gode og rasjonelle, kan resultatet bli det motsatte. Dette er også velkjent for de som har arbeidet med samlivskonflikter: parter som hver for seg både er rasjonelle og fredsommelige, kan lage et helvete for hverandre.

Hvordan partene oppfatter reglene i situasjonen, eller hvordan disse blir definert for dem, kan altså være mer avgjørende for deres atferd enn deres gode eller dårlige intensjoner. Det kan være fånýttes å appellere til at man må besinne seg og vise vilje til samarbeid, om situasjonen er slik at dette åpenbart er lite lønnsomt, endog risikofyllt. Når en konflikt blir brakt inn for en domstol, innebærer det at man samtidig underlegger konflikten en bestemt kontekst med visse formelle og uformelle (spille)regler. For det første innebærer det at partene har «gitt fra seg» saken i den betydning at det da blir domstolen som tredjepart som bestemmer løsningen. Dermed gir man også fra seg kontrollen over konflikten, en kan ikke «velge» hvilken dom man vil ha. Hver for seg kan partene bare indirekte påvirke løsningen gjennom å påvirke domstolen. I en slik kontekst vil en ut fra spillteori kunne hevde at det er rasjonelt å tenke egoistisk: gjøre det som øker sjansene for at en selv vinner og den andre taper. Når begge parter velger en slik strategi, blir resultatet «konkurranse» og en «vinne-tape»-situasjon, der altså begge kan tape fordi relasjonen ødelegges. Hver for seg kan partene kanskje vurdere å samarbeide eller å invitere til en løsning som kan være god for begge, men dette kan oppleves som risikabelt, noe den andre kan utnytte til sin fordel.

Selv om det i dag også mekles innenfor domstolene og gjøres vettuge forsøk på å skape forlik og samarbeid, er poenget her å peke på det mer prinsipielle: at når en sak tas opp til doms, inviteres det til konkurrerende, og dermed konflikt drivende, atferd, noe som kan virke ødeleggende for fremtidig foreldreskap (Girdner, 1985). I mekling derimot gir ikke partene fra seg konflikten eller kontrollen over løsningene. Tvert om legges det vekt på å styrke partenes kontroll over løsningene, og å understreke par-

tenes eget eiendomsforhold til konflikten. Gjennom å forholde seg direkte til hverandre fremmer mekling åpenhet om interesser, behov, handlingsvalg og spilleregler. I en slik situasjon blir skjulte agendaer og strategier vanskeligere. En kan teste ut løsninger og diskutere mulige konsekvenser. Løsningen en kommer frem til, er en løsning man velger, ikke en løsning man blir

Når en sak tas opp til doms inviteres det til konkurrerende, og dermed konflikt drivende atferd, noe som kan virke ødeleggende for fremtidig foreldreskap. I mekling derimot gir ikke partene fra seg konflikten eller kontrollen over løsningene

pålagt som ved domstolen. Slik kan partene i større grad ha kontroll over «spillet» og de ulike konsekvensene av valg de gjør, og selv erfare at samarbeid lønner seg. Mekling er med andre ord en kontekst som fremmer samarbeid om løsning fremfor konkurranse, og dermed muligheter for vann-vann-situasjoner. En meklers viktigste oppgave blir derfor å bidra til å skape en slik kontekst og situasjonsforståelse, ikke å skape selve løsningen.

Meklerens eiendom og nøytralitetens begrensning

Det er gjennomgående i den nevnte metodelitteraturen at en legger vekt på kontekstualisering i betydning av å skape den rette arbeidsatmosfæren, skape optimisme og tro på at partene kan mestre samarbeid og få til løsninger. Mitt poeng her er å bidra til en mer utviklet teoretisk begrunnelse og forståelse av dette, og at meklerens viktigste oppgave og ansvar er å definere denne konteksten, og å redefinere den og vedlikeholde den når den blir truet og utfordret. Det blir den alltid, særlig i såkalte høykonflikter. På samme vis som en dommer «eier» domstolen, bør en mekler eie meklingen som kontekst. Partene skal eie og ha ansvar

for konflikten og løsningene, men konteksten som gjør dette mulig, er meklerens ansvar. Selv om man rent formelt er i mekling, er det likevel ikke slik at de nevnte kontekstuelle egenskapene ved mekling skapes av seg selv. Er mistilliten stor mellom partene, er også forsvarsberedskapen høy, og konkurrerende atferd mer sannsynlig enn samarbeidsatferd. Mens det kan være tidkrevende å skape tillit og dialog, kan en underveis oppleve at det skal lite til før mistilliten blomstrer og dialogen bryter sammen. For mange kan bakgrunnen være en felles historie fylt av konflikter og vonde følelser som lett reaktiveres og overskygger alle de fremskritt man ellers måtte ha gjort. Partene kan også ubevisst ta «rettssalen» med seg inn i meklingen og forsøke å gjøre meklere til dommer eller sin «advokat». Om dette skjer, er det partene (og ikke meklere) som definerer konteksten, og resultatet blir ikke dialog og samarbeid, men konkurranse og maktkamp.

Et slikt kontekstuellt perspektiv gir også anledning til å nyansere hva nøytralitet handler om. Prinsippet om nøytralitet er både viktig og avgjørende for mekling, og et udiskutabelt felleselement i all faglitte-ratur. Det viktigste ved nøytralitet er selvsagt at partene opplever meklere som nøytral, ikke formell habilitet alene eller hva meklere selv mener. Samtidig kan nøytralitet være utfordrende i praksis. Redselen for ikke å bli oppfattet som nøytral kan for eksempel føre til at enkelte meklere blir passive og formelle, ikke tør å involvere seg eller unngår å opptre støttende. Slik kan de bli oppfattet som fjerne, kalde og uengasjerte; og da er nøytraliteten misforstått. Mekleren skal nemlig være nøytral i betydningen upartisk i forhold til selve konflikten og partenes interesser, men ikke i forhold til meklingen som kontekst. Dette er spesielt viktig når det stormer som verst. I slike situasjoner blir det lett til at kraften i konflikten også overtar definisjonen av situasjonen, atferden blir konflikteskalende, og meklere mister kontrollen over konteksten. Dette kan ikke meklere være nøytral i forhold til. God mekling, ikke minst i vanskelige saker, forutsetter en engasjert og empatisk mekler – en mekler som har en sterk tro på dialogens muligheter. En slik mekler kan selvsagt også være en nøytral mekler, men ikke i forhold til de forutsetningene som er avgjørende for at

dialog er mulig. Når meklerin er seg bevisst denne forskjellen, blir det også lettere å involvere seg aktivt for å fremme atferd og initiativ som bidrar til dialogiske løsninger. Dialog i denne sammenhengen handler om noe langt mer enn å snakke sammen – det handler om å snakke sammen på en måte der begge parter anstrenger seg for å forstå den andres perspektiv og å respektere den andres subjektivitet, selv om en kan være rasende uenig i innholdet. Mye kommunikasjon i konfliktsituasjoner er ikke dialog i denne betydningen. Snarere betegner den dialogens sammenbrudd: to monologer som kjemper om makt og herredømme. Istedenfor å lytte for å forstå er man opptatt av å finne en god innfallsvinkel for sitt neste angrep, for eksempel gjennom nedsettende, latterliggjørende, anklagende, ironiske, spydige eller generaliserende uttalelser om den andres negative egenskaper. Kommunikasjonen er med andre ord relasjonsorientert, men på en negativ måte – den er konflikt drivende. Da nytter det lite med saksorientering, men heller ikke med relasjonsorientering hvis strukturen er lav. Dialog er en krevende øvelse når følelsene for den andre er sterke og negative, og en selv først og fremst er opptatt av å forsvare seg mot det som virker truende i situasjonen. I alle faser av meklingsprosessen vil meklerin kunne bidra med innspill som fremmer en slik mulighet for dialog og samarbeid mellom partene.

Om vi går tilbake til figur 1 og de kontekstuelle dimensjonene som vi omtalte tidligere, er vurderingen at en god mekler bør kunne være fleksibel og variere graden av relasjons- eller saksorientering med høy eller lav struktur, alt etter hva konflikten og saken krever. Det sirkulære feltet antyder således normalvariasjon. Men det er en svært stor forskjell mellom en konflikt der partene selv er orientert mot sak og har et relativt avslappet forhold til hverandre, og der utgangspunktet er mistillit og mistenksomhet, endog hatefulle og bitre følelser. I det førstnevnte tilfellet er det liten grunn til at meklerin skal være relasjonsorientert, og det er også meningsløst å innføre en høy

grad av strukturering dersom partene selv er rimelig strukturerte. I det sistnevnte tilfellet er det opp til meklerin å bedømme hvorvidt relasjonsvanskene er en barriere for å komme videre. Det kan da være lite hensiktsmessig for meklerin å insistere på en saksmessig orientering dersom partene ikke selv er i stand til dette. Hvorvidt en da arbeider relasjonsorientert på en høystrukturert eller lavstrukturert måte, må bedømmes ut fra partenes atferd i situasjonen. De metodiske utfordringene er ganske ulike når det er parter som kranter høylytt, snakker i munnen på hverandre og er nedsettende, og når en møter parter som knapt kan snakke sammen i det hele tatt. I begge tilfellene må en være relasjonsorientert, men mens en bør ha høy struktur i det første tilfellet, bør det være motsatt i det siste.

En relasjonsorientert måte å mekle på kan altså være nødvendig når relasjonen er den største barrieren for å komme videre. En slik tilnærming vil da være en metodisk forutsetning for senere å kunne skape saks- og løsningsorientering. Likevel må en, både av faglige og etiske grunner, sørge for at partene har gitt en mandat til å ta opp relasjonsvanskene mellom dem – at det er en gjensidig forståelse for at dette er nødvendig. Uten et slikt mandat kan en aktiv relasjonsorientert mekler bli oppfattet som invaderende og manipulerende, og skape motstand. For mekling er ikke terapi, selv om mange teknikker fra terapilitteraturen kan anvendes. Målsettingen må først og fremst være å løse konflikten, ikke at forholdet mellom partene skal bli så bra som mulig. Et kontekstuell perspektiv tilsier at meklerens viktigste oppgave er å utvikle og ha kontroll over konteksten. Partene skal løse konflikten, meklerin skal skape en optimal situasjon for at dette skal bli mulig. Når konteksten trues, for eksempel gjennom høyt konfliktnivå preget av pseudo-kommunikasjon, må en øke både struktur og relasjonsorientering. Det kan bety innføring av samhandlingsregler, gjerne med en tydelig og åpen begrunnelse. Om partene saboterer spillereglene, må meklerin bidra til at avtalt orden blir gjenopprettet.

Men når partene etter hvert er på sporet, er det liten vits i å insistere på en stram struktur, eller «trå vannet» om relasjonsvansker. Det viktigste må være at meklerin ikke blir detronisert slik at meklingen blir assimilert til den konflikt drivende samhandlingen «mer av samme slaget».

De vanskelige konfliktene

Til slutt skal jeg prøve å illustrere modellen og bruken av den i konflikter som oppfattes som vanskelige. Som vi tidligere har vært inne på, er sjansene mindre for å lykkes med mekling jo høyere konfliktnivået er. I foreldre mekling snakker vi trolig om mellom 10 og 15 prosent av sakene (Ekeland & Myklebust, 1996). Dette er samtidig saker der gevinsten av å lykkes er størst, fordi det er i slike saker risikoen for barna er verst. Vi bør derfor diskutere mulighetene for å forbedre meklingen i slike saker, og som jeg tidligere har antydnet, kan potensialet synes større enn det som blir realisert, siden mange av parene i høykonfliktene hadde et større ønske om å lykkes enn tiltroen til at det var mulig. De ønsket seg også en mer aktiv mekler. Vanligvis er dette saker der konflikten har en lang historie, og en konflikt dynamikk preget av konflikt drivende kommunikasjon som mange meklere kan oppleve som uvant og skremmende i forhold til normal variasjon. Det er en vesentlig forskjell på å snakke om vonde og vanskelige følelser, og å være «midt i krigen» – i en live-session av aggressiv mellommenneskelig kommunikasjon. I en slik situasjon øker også risikoen for at meklerin blir fanget av konflikt dynamikken med påfølgende følelse av maktesløshet, manglende kontroll og følgelig selv et ønske om å gi opp. Partene gir neppe meklerin så mange oppmuntringer til å fortsette heller, og truer kanskje selv hele tiden med at «dette er det ingen vits i», selv om det kan tenkes at de hver for seg innerst inne vil det annerledes. Men det kan de ikke si høyt, «krigere» som de er.

Min tentative påstand er at mange meklere i vanskelige høykonflikter gir opp for tidlig, og at det lett blir noe selvpøpfyllende i dette. Slik jeg ser det, er det ikke konflikten

Mekling er ikke terapi, selv om mange teknikker fra terapilitteraturen kan anvendes. Målsettingen må først og fremst være å løse konflikten, ikke at forholdet mellom partene skal bli så bra som mulig

i seg selv, verken nivået eller innholdet, som avgjør om mekling er mulig eller ikke. Det avgjørende er partenes motivasjon og vilje til å ville være i mekling, og å forplikte seg på mekling som kontekst for å løse konflikten. Mekling er å skape løsninger gjennom samarbeid. Når mye står på spill, vil motivasjonen for slike løsninger først melde seg når begge parter innser at fordelene er større enn ulempene – eller at risikoen ved å prøve å vinne over den andre er for stor (en kan også tape). Men selv om partene innser dette, er det svært vanskelig selv å initiere en slik endret motivasjon. I normalmekling vil en rimelig fort kunne komme til saken og utforske løsningsalternativer. I høykonflikter må en kanskje bruke mesteparten av tiden til å undersøke eller å skape de kontekstuelle forutsetningene for at en mekling kan bli reell. Skal dette føre frem, forutsetter det en mekler som har høy bevissthet om egen rolle og eget mandat, selve meklings kontekstuelle forutsetninger, og mot og evne til å aktualisere, beskytte og vedlikeholde disse forutsetningene gjennom en meklingsmetodikk tilpasset dynamikken i konflikten. Ser en på den norske foreldremeklingen, er meklerens mandat på ingen måte nøytralt. Mekleren har et samfunnsoppdrag som handler om å bidra til at barna ikke blir skadelidende av foreldrenes samlivsbrudd. Det kan være viktig å minne seg selv om dette når foreldrene er så fanget i sin egen konflikt at de er i ferd med å miste perspektivet på hvilke skadelidende konsekvenser de kan påføre barna.

Er spenningsnivået høyt, vil en ensidig saksorientering ha lite for seg. På samme måte som ved krigen i Midtøsten må en først skape forutsetninger for dialog, før en kan forvente dialogiske løsninger. Stor mistillit er nemlig en velkjent barriere for dialog, og med et slikt utgangspunkt er det som regel bedre å tenke i retning av hva man kan gjøre for å redusere mistilliten, enn at en skal skape tillit. Tillit er nemlig noe som ikke kan kreves eller skapes på teknisk metodisk vis. Det er noe man gjør seg verdig til, og partene selv er suverene subjekter i å bedømme dette. Meklingen

må være relasjonsorientert, men den bør ikke være mer strukturert enn det som trengs for å beskytte konteksten mot undergravende kommunikasjon. Et poeng her er at mange parter i slike situasjoner aldri (subjektivt oppfattet) har opplevd å få snakke ferdig om sin versjon uten å bli avbrutt, eller at denne versjonen blir evaluert på en negativ måte. Dermed blir det en kamp om fortellingen en aldri blir ferdig med. Det kan også være utfordrende for meklere å «ta imot» på en ikke-evaluerende måte versjoner de finner urimelige, støtende eller umoralske. For å få til dette må en være bevisst på skillet mellom å lytte, og innholdet i det en lytter til. Å anerkjenne den andre som subjekt er å anerkjenne den andre som en ansvarlig aktør som har rett til å ha sine egne oppfatninger – ikke å godta disse oppfatningene eller hva den andre ellers måtte stå for. Når parter opplever slik anerkjennende kommunikasjon, vil de oftere bli mindre opptatt av å forsvare seg og «sin verden», og mer tilbøyelige til å ta ansvar for den. Å skape slike opplevelser er en teknisk-metodologisk utfordring der en for eksempel må innføre en situasjonsbestemt høy grad av struktur.

Couples from hell

En ulempe ved foreldremekling er at en sjelden vet så mye når paret kommer inn døren, og skal meklingsmetodikken være tilpasset konfliktodynamikken, må jo den sistnevnte observeres først. Da kan en også fort komme på etterskudd – særlig om paret er representanter for de som Mathis (1998) har karakterisert som «couples from hell». Det er par der atferden er preget av høyt anklagenivå, gjensidig negative karakteristikk, og de er reaktive og opposisjonelle på en komplementær måte – som speilbilder av hverandre. Forslagene kan ofte være impulsive og lite gjennomtenkte, basert på følelser, misforståelser og fantasier. Argumentasjonsrekkene kan oppleves som uendelige og repeterende, ofte om overflatespørsmål mer enn om hva meklere oppfatter som kjernespørsmål. Mekleren opplever seg som Sisufos: partene kan

forhandle og reforhandle i det uendelige, og når en endelig synes å komme i mål, blir alt sabotert eller tilbakekalt på grunn av tilsynelatende bagateller. Er mekling mulig i en slik situasjon? Neppe i første omgang om en med det tenker saksorientert. I slike tilfeller må konflikten håndteres før saken kan løses. Arbeidsoppgavene blir først å skape forutsetninger for mekling og dialog. For å forstå konfliktodynamikken kan to spørsmål stilles: hva er det som holder konflikten ved like, og hvorfor er det slik at alle fremskritt i neste omgang blir sabotert eller omformet til overbevisende tilbakeslag?

I normalmekling vil vi vanligvis legge til grunn at samhandlingen mellom Ola og Kari er basert på at de er separate individer – de klarer å skille mellom den andre og den andre i seg selv (hva en tenker om den andre), og det er et rimelig skille mellom kommunikasjon rettet mot innholdet og saken, og kommunikasjon rettet mot relasjonen eller forholdsplanet. Dette er grunnlaget for dialogisk kommunikasjon: at en kan lytte og høre, at en anstrenger seg for å skjønne den andre og respekterer den andres subjektivitet selv om en er rasende uenig i innholdet. I «couples from hell» er en som regel langt unna dette, og forutsetningen som nevnt ovenfor er lite gyldig. Tvert om kan det være slike grenser som er problemet. Konflikten er på sett og vis ikke noe som er «mellom dem», men noe de selv er innvevd i uten klare og tydelige grenser. Det er konflikten som er systemet. Kommunikasjonen kan forstås både som frenetiske forsøk på å skape grenser og individualitet, og angst for at grensene skal bli tydelige slik at en må stå frem som separat, ansvarlig og selvstendig individ. Om diagnosen er en slik sammensmeltet relasjon, er utfordringen å bidra til større grad av individualasjon. Ubevisst kan dette oppleves som truende, av flere grunner som meklere bør være oppmerksom på. Det kan være angst for å bli forlatt, angst for individuering og autonomi: hvordan overleve på egen hånd som ansvarlig subjekt? Om vi har å gjøre med en slik underliggende motivasjon, kan konflikten paradoksalt nok bli en måte å holde på den andre på,

selv om det på overflaten ser ut til at en gjør alt for å bli kvitt hverandre. Å løse konflikten blir farlig fordi det samtidig (opp)løser forholdet. Det kan også være andre grunner til at partene (eller en av dem) ubevisst «holder på hverandre» gjennom konfliktatferd. Har vi underveis opplevd urett og krenkelser, vil vi ønske oss oppreisning, innrømmelser eller i det minste empati – og da på en troverdig måte og ikke som svar på noe vi selv ber om. I forhold til en slik dynamikk kan en si at «så lenge det er konflikt, er det håp». Å gi opp konflikten eller løse saken kan da oppleves som også å måtte gi opp mulighetene for en slik oppreisning.

I slike situasjoner må meklingen, i alle fall for en periode, ha et relasjonelt fokus. Alt annet er som regel nytteløst. En kan regne med at mye av kommunikasjonen er invadert av å ramme hverandre, og at det som foregår på innholdsplanet om saksforholdet, egentlig ikke handler om realiteter. Det er pseudo-kommunikasjon. Den kan være indirekte, villedende, ha doble budskap, være kamuflasje, ha form som kritisering, tankelesing, spille på skyld, trusler, appell om gjengjeldelse, mettet med negativ nonverbal stimulering i form av furing, surmuling, gråt, jamring, sinne, latterliggjøring og ignorering. I slike konfliktsituasjoner blir følelser også politikk: en måte å påvirke og å angripe på. En slik konfliktdynamikk er ikke bare destruktiv, men også farlig – tidvis livsfarlig. Fordi begge parter definerer seg selv som virkning av den andre, utvikler en et system der ingen tar ansvar, samtidig som den subjektivt opplevde legitimiteten av destruktiv atferd mot den andre øker (se Ekeland, 2004). En systemisk og sirkulært orientert mekler vil trolig være opptatt av å observere «punktueringen» i en slik dynamikk. Stilt overfor destruktiv konfliktdynamikk hjelper det i seg selv lite. Vi må gjerne tenke sirkulært, men forandring krever en lineær intervensjon, dvs. at meklerin aktivt bidrar til «punkturing» av dette spillet. Det kan bety innføring av høy struktur i form av samhandlingsregler, gjerne med en tydelig og åpen begrunnelse. Om partene saboterer spillereglene, må meklerin gjenopprette dem. På samme viset som en skippers viktigste oppgave under stormvær er å holde skuten flytende, er meklerens oppgave å se til at meklingskonflikten ikke synker inn i konfliktdynamikkens sorte hull. Men meklerin må kunne variere doseringen og orienteringen, og skul-

le stormen ikke løye, er det også meklerens oppgave, som enhver skipper, å søke smulere farvann, identifisere skjær og etter hvert forberede på «hjemreisen» og finne leia dit.

Tor-Johan Ekeland

Avd. for samfunnsfag og historie
Høgskulen i Volda
Postboks 500
6101 Volda
Tlf. 70 07 50 89
E-post tje@hivolda.no

Referanser

- Axelrod, R. (1980). Effective choice in prisoners dilemma. *Journal of Conflict Resolution*, 24: 3–25.
- Bohannan, P. (1973). The six stations of divorce. I: V. Frank & V. Burtie (red.), *Love, marriage and family: A developmental approach*. Illinois, Scott, Foresman & Company.
- Brown, E. A. (1976). A model of the divorce process. *Conciliation Courts Review*, 14, 1–11.
- Bush, R. A. B. og J. P. Folger (1994). *The Promise of Mediation*. San Francisco, Jossey-Bass.
- Cohen, O.; Luxenburg, A.; Dattner, N. og Matz, D.E. (1999). Suitability of divorcing couples for mediation: a suggested typology. *The American Journal of Family Therapy*, 27, 329–344.
- Coogler, J. (1978). *Structured Mediation in Divorce Settlement: A Handbook for marital mediators*. Lexington, MA, Lexington Books.
- Donohue, W. A.; Drake L. og Roberto, A.J. (1994). Mediator issue intervention strategies: A replication and some conclusions. *Mediation Quarterly*, 3, 261–274.
- Donohue, W. A.; Lyles, J. og Rogan, R. (1989). Issue development in divorce mediation. I J.B. Kelly (Ed.), *Empirical Research in Divorce and Family Mediation*. *Mediation Quarterly*, no. 24. San Francisco, Jossey-Bass.
- Ekeland, T.-J. (1994). *Skilte foreldre. Om samlivsbrøt og foreldremekling*. Oslo, Samlaget.
- Ekeland, T.-J. (2004). *Konflikt og konfliktforståelse. For helse- og sosialarbeidere*. Oslo, Gyldendal Akademisk.
- Ekeland, T.-J. og V. Myklebust (1988). *Mekling i skilsmisseprosessen. Del I: Mekleren*. Volda, Møreforskning/MRDH.
- Ekeland, T.-J. og V. Myklebust (1996). Skilsmissemekling: Modellar og perspektiv. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 34, 297–303.
- Ekeland, T.-J. og V. Myklebust (1997). *Foreldremekling. Brukarperspektivet*. Volda, Møreforskning/HVO.
- Ekeland, T. J. (1997). Parkonflikter - ei attribusjonsteoretisk analyse. *Fokus på familien*, 1, 10–24.
- Emery, R. E. (1995). *Divorce Mediation: Negotiating agreements and renegotiating relationships*. *Family Relations*, 44, 377–383.
- Federico, J. (1979). The marital termination period of the divorce adjustment process. *Journal of Divorce*, 3, 93–106.
- Folberg, J. (1983). Mediation Overview: History and Practice. *Mediation Quarterly*, 1, 3–13.
- Folberg, J. og A. Milne, Eds. (1988). *Divorce Mediation: Theory and Practice*. New York, The Guilford Press.
- Folberg, J. og A. Taylor (1984). *Mediation - A comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*. San Francisco, Jossey-Bass.
- Gaynier, L. P. (2005). Transformative Mediation: In Search of a Theory of Practice. *Conflict Resolution Quarterly*, 22, 397–408.
- Girdner, L. K. (1985). Adjudication and Mediation: A Comparison of Custody Decision-Making process Involving Third Parties. *Journal of Divorce*, 9, 1–14.
- Hahn, R. A. og D. M. Kleist (2000). Divorce Mediation: Research and Implications for Family and Couples Counseling. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 8, 165–171.
- Haynes, J. M. (1981). *Divorce mediation: A practical guide for therapist and counselors*. New York, Springer.
- Irving, H. H. (1980). *Divorce mediation*. Toronto, Personal Library Publishers.
- Johansen, H. M. (2001). *Separasjon og skilsmisse i Norge 1536–1909*. Oslo, Den norske historiske forening.
- Kressel, K.; Butler-Defreitas, F.; Forlenza, S. G. og C. Wilcox (1989). Research in contested custody mediations: An illustration of the case study method. *Mediation Quarterly*, 24, 55–70.
- Lowenstein, L. F. (2009). Mediation with separated parents: Recent research 2002–2007. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50, 233–247.
- Mathis, R. D. (1998). Couples from hell: undifferentiated spouses in divorce mediation. *Mediation Quarterly*, 16, 37–49.
- Moore, C. (2003). *The mediation process. Practical strategies for resolving conflict*. San Francisco, Jossey-Bass.
- Parkinson, L. (1987). *Separation, divorce and families*. London, Macmillan Education.
- Pearson, J. og N. Thoennes (1985). A preliminary portrait of client reactions to three court mediation programs. *Conciliation Courts Review*, 1, 1–14.
- Robinson, M. (1988). Mediation with families in separation and divorce in the United Kingdom: Links with family therapy. *The American Journal of Family Therapy*, 1, 60–72.
- Saponek, D. T. (1983). *Mediating child custody disputes*. San Francisco, Jossey-Bass.
- Schwebel, A. I.; Gately, D. W.; Renner, M. A. og T. W. Milburn (1994). Divorce mediation: Four models and their assumption about change in parties' positions. *Mediation Quarterly*, 3, 211–227.
- Schwebel, R. S.; Schwebel A. I. og M. Schwebel (1985). The psychological/mediation intervention model. *Professional Psychology*, 16, 86–97.
- Slaikue, K. A.; Culler, R.; Pearson, J. og N. Thoennes (1985). Process and outcome in divorce mediation. *Mediation Quarterly*, 10, 394–412.
- Wampold, B. E. (2001). *The great psychotherapy debate*. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.